

2255. AAN PRINSES AMALIA VAN ORANJE. (H. A.) *

Uit Zeeland komt het bericht, dat zich 63 Fransche schepen bij de onze hebben gevoegd. Ik durf het nauwelijks gelooven. Het voetvolk blijft nog in de schepen, maar de ruitery trekt naar Hoochstraten, om zich met die van graaf Hendrik te vereenigen. Uit Frankrijk wordt bericht, dat het kasteel van Nizza door den kardinaal van Savoye ¹⁾ en de Spanjaarden op de Hertogin veroverd is; dat zou tegen alle goede trouw zijn ²⁾. Het heet, dat de hertog de Longueville ³⁾ den titel van Prins van Oranje wil aannemen, wegens de rechten, die hij beweert te hebben op de bezittingen van het huis van Châlon. A Berghes sur le Zoom, le 3^e d'Octob. 1639.

2256. J. A. BANNIUS ⁴⁾. (L. B.)

Het doet mij veel genoegen, dat gij mij aanspoort met mijn werk door te gaan, maar ik hoop, dat gij den man ⁵⁾ een weinig tot rust zult brengen, die mij telkens met allerlei vragen lastig komt vallen. „Sed hominem tam accurate mihi delineasti, ut cuilibet lectis tuis literis, praecipue heroi Descartio, clarissime innotuerit. Solet ille mihi frequenter dicere, hominem esse omnigenae, sed indigestae eruditionis; alijs tamen verbis, longe lateque, sed non profunde doctum, et qui ungere potius, non pungere valeat. Sequius ergo ferendae sunt illius importunitates, quae raro sine usura praestandi servitij obveniunt. Fatebatur istud etiam Adamus Boorelius ⁶⁾, Middelburgensis, vir trilingui, ac omniscia eruditione praestans, quem Mersennus ad me, ante paucos dies, miserat operis mei musici exploratorem. Cui, licet ignoto hactenus, horulae spatio, tantum de scientia, et arte musica demonstravi, ut composita mente asseveraret, se de musica tantum hactenus nec audivisse, nec legisse, nec seria cogitatione assecutum esse, quantum unius horulae spatio ex me acceperat. Spondebat etiam satis in antecessum esse, unde creditoribus omnibus abunde satisfaceret. Mersenno vero paratissimum se nomine meo satisfactorem sua sponte offerebat Sed ut meos conatus in scopo musico plenius assequere, narrare libet, quomodo cum illustrissimo viro Joanne Babbista Donio Florentino ⁷⁾, μουσικολόγῳ — sacri consistorij Cardinalium a secretis est, eumque ex Mersenno primum cognovi — ardua mihi quaestio est de veteri Graecorum musica, quam ille restaurare conatur, nullamque aliam possibilem autumat. Quindecim cantiones illi transmisi, brevemque methodum musicæ flexanimæ, quae omnia cum stupore audivit legitque. Scripsit et literas ad me, quibus ampliorem sententiae meae explicationem humanissime deposcit. Vir profecto doctissimus est, et quem prae caeteris aestimo. Sed quod ad scopum flexanimæ musicae attinet, plurima quidem operose et ingeniose suo libro de *Generibus et Modis* ⁸⁾ conguessit. Mysteria vero et abdita musicae non penetrat. Nam positus ipsius principiis, unica demonstratione tantum evincam, quantum nec ex iisdem sequi, nec ex meis inferri posse unquam imaginari potuerit. Rem omnem heroi Descartio mihi amicissimo proposui, qui post varia colloquia ante paucos menses asseverabat, me rem saeculis

1) Kardinaal Maurits van Savoye wilde regent worden van den jongen hertog Karel Emanuel II en bestreed met zijn broeder Thomas (vgl. I, blz. 478) zijne schoonzuster Christina.

2) Tijdens den wapenstilstand (zie blz. 495) viel Nizza hun door verraad in handen.

3) Zie blz. 298.

4) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t. a. p., blz. LXVI. — Zie No. 2214.

5) Nl. Mersenne.

6) Zie I, blz. 367.

7) Giovanni Battista Doni (1593—1647), een Florentijnsch patrieciër en geleerde, heeft werken over muziek geschreven.

8) Bedoeld wordt *Compendio del trattato dei generi et modi della musica*.

omnibus inauditam facturum, si praxin illam, ex unico ac necessario systemate — cujus diagramma etiam in libris Mersenni exstat — demonstratam juris publici fecerim. Sufficit mihi istius oraculi vel minimus nutus." Toch moet ik eerst nog het oordeel van andere geleerden hooren. Harlemi, III Nonas (4) Octobr. ClO.IOC.XXXIX.

2257. AAN J. VAN BEVERWIJCK. (K. A.)

Hierbij gaat een gedicht op uw boek ¹⁾. Ik heb u te Dordrecht niet kunnen spreken. Is juffr. Schurman van plan Mersenne te antwoorden? Mij antwoordt zij niet, waarschijnlijk omdat ik weduwnaar ben. Toch denk ik niet aan hertrouwen.

*Secunda vota plurimus mihi rhetor
Suadet, caet ²⁾.*

(B[ergen] ad Zomam, 5 Octob. 1639) ³⁾.

2258. AAN PRINSES AMALIA VAN ORANJE. (H. A.) *

Het leger gaat uiteen. Z. H. wil Steenberg, Willemstad en misschien ook nog Klundert bezoeken en zal dus eerst Maandag of Dinsdag in den Haag terugkomen. A B[ergen] op Zoom, le 7^e d'Octobre 1639.

2259. J. VAN BEVERWIJCK. (L. B.) Lat.

Daar juist krijg ik uw brief ⁴⁾ en kan u niet genoeg danken voor uwe vriendelijkheid en voor uwe gedichten. Hierbij gaat een brief van Juffr. Schurman. Dordr., 10 Oct. 1639.

Wilt gij een exemplaar van het boek aan Z. H. aanbieden? Er zijn binnen 14 dagen 500 exemplaren van verkocht.

Uw vers *Wyf en wijs, Man en mal* ⁵⁾ komt aan het slot ⁶⁾.

2260. B. VAN GENT ⁷⁾. (L. B.)

Als Z. H. verandering brengt in de bezetting van den Tieler- en Bom-

1) Het gedicht *Ad Beverovicium cum epigrammate Belgico, Cap. 3, Lib. 2, de excellentia sexus foeminei adscribendo* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 127).

2) Dit is de eerste regel van het vers *Contra secundas nuptias* (t. a. p., blz. 125); het werd 22 Sept. geschreven.

3) Dien datum heeft het vers aan Beverwijck.

4) No. 2257.

5) Vs. 16 van het gedicht *Toe-maet op het Lof der Vrouwen van Dr. Beverwijck* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 127), den 2den Oct. geschreven en te gelijk met het vorige gezonden.

6) Het postscriptum staat op een afzonderlijk blad.

7) Zie blz. 458.

melerwaard, zou ik gaarne zien, dat de compagnie van kapitein van Welderen ¹⁾, van het regiment van kolonel van Brienen ²⁾, te Breda in garnizoen liggende, daar geplaatst werd. Kunt gij daaraan iets doen? De Bommel, le 11/1 d'Octobre 1639.

2261. J. VAN SANTEN ³⁾. (L. B.)

Het verheugt mij, dat Z. H. ons meer heeft toegestaan dan wij verzochten. Ik durf niet eens te schrijven, in welk een slechten toestand alles hier is, omdat ik vrees, dat mijn brief soms verloren mocht gaan. De subalterne officier, waarover gij schrijft, is een vreemd man, vol nukken. De oorlog tusschen Frankrijk en Spanje is weer in vollen gang. De gouvernante heeft den Koning, toen hij te Grenoble was, door den heer de Montmirail laten complimenteeren. Op t Casteel, den 12 Oc.^{ber} 1639.

2262. R. DESCARTES ⁴⁾.

Ik heb in de schuit het stuk gelezen, dat gij mij gegeven hebt. Al dadelijk de eerste vraag is verkeerd behandeld door Johan Baptista Antverpiensis. [Volgt een wiskunstig betoog]. De redeneering daarentegen van den heer Wassenaer is juist, maar hij heeft iets vergeten en wordt daarover nu door den ander aangevallen. Wassenaer had nog het volgende moeten zeggen. [Volgt weder een wiskunstig betoog.] Johan Baptista, of Stampioen ⁵⁾, is dus mis.

„Mais il est aisé à voir que ce jeune homme tasche à acquérir de la reputation à fausses enseignes, et sans avoir aucune science pour la meriter. Car, desirant se faire valoir, comme son escrit témoigne assez qu'il le desire, et Wassenaer luy en ayant offert quelque occasion, en proposant une petite question qu'il a mise à la fin de sa solution, et qui se peut aisément resoudre par ce qui est desja dans les livres, sans sa nouvelle regle, il s'excuse d'y répondre, en disant qu'elle a esté proposée au sieur Jean Baptiste, et non pas à luy, c'est à dire, à son masque, et non pas à sa personne. Ce qui me fait souvenir du *capitan* de la comédie, qui, apres avoir menacé quelqu'un de le tuer de son regard, comme un basilic, ou de le pousser du pied jusqu'aux enfers, en reçoit patiemment des coups de baston sans se défendre, disant qu'il ne fait que chasser la poussiere de ses habits, et qu'il ne touche point à sa peau”.

Als de heer Wassenaer de honderd rijksdaalders wil verdienen, die de ander aanbiedt, moet hij aldus redeneeren. [Volgt een wiskunstig betoog.]

„Et si le sieur S[stampioen] estoit assez hardy pour mettre ces cent richedales entre les mains de personnes neutres, qui fussent capables de juger des coups, il est certain qu'il les perdrait, mais je m'assure qu'il ne s'y hazardera pas, et en effet il n'en tireroit pas grand prouffit” ⁶⁾. De zaak is niet zoo érg, dat zij uwe koorts erger zal maken; moogt gij echter spoedig genezen zijn ⁷⁾.

1) Een Johan van Welderen komt in 1628 en 1632 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)

2) Zie blz. 354.

3) Zie No. 2204 en 2212.

4) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is gedrukt bij Clerselier, III, blz. 417, zonder adres. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 600.

5) Zie blz. 494.

6) Zie over dezen twist en over de geschriften, die daarbij het licht zagen: *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 611—616, en Dr. D. Bierens de Haan, *Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen in de Nederlanden*, II, 1887, blz. 383—433.

7) Zonder plaats, datum en jaartal.

2263. J. A. BANNIUS ¹⁾. (L. B.)

Het verheugt mij, dat gij weer behouden in uwe vaderstad zijt teruggekeerd. „Heri cum heroë Descartio mediam diem in colloquiis musicis consumpsi, qui me mire acriterque instigabat, ut theoriam ad praxin illam redigam, quâ vocalis atque instrumentalis musicae flexanimae modulatio inclarescat. Ea in re tantum profeci, ut ex divisione monochordi omnes harmonicos cantus, minutioribus intervallis, ceu vocis gradibus, hoc est, utroque tono semitoniis majore, minore, ac minimo — quod et *dieses harmonica* nobis dicitur — modulandos, expeditiori via loculentissime demonstrarem. Et primo quidem vivae vocis flexio proportionalibus asperae arteriae partibus, tum capacitate laryngis, ubi generatur, tum adaequata dilatatione ac constrictione formatricis pharyngis respondens, ipsaque ars concinne cantandi, exiguo tempore, nulloque negotio doceri atque apprehendi poterit. Experimenta istius rei viris clarissimis Golio ²⁾ et Falcoburgio ³⁾, anatomica subsidia mihi praebentibus, ad oculum ostendi. Deinde vero etiam organa, cymbala, testudines chelysque ⁴⁾, atque alia instrumenta ijsdem plane harmonicis gradibus intervallisque instructa, voci ad amussim respondentia, fabricari poterunt. Ut nihil sit, quod flexanimae musicae deesse quaeat. Experimenta post aliquot septimanas praesto erunt, quae data occasione tibi spectanda pulsandaque offeram”. Het doet mij erg veel genoegen, dat gij in mijn streven belang stelt. Harlemi, XVII Kal. Novemb. (= 16 Oct.) CIOIOCXXXIX.

2264. J. VAN BROSTERHUISEN ⁵⁾. (L. B.)

De Enghelsche Spanjaerd Domingo Gonsales wijst teghenwoordigh in zijn nieuwe wereltd de Maen ⁶⁾ nae den grooten Irdonozur toe, en dat is de oorsaeck, dat UEd. in langh gheen tijdingh van hem ghecreghen heeft. Dan alsoo hij van meeningh is met den eersten weder op d'aerde te coomen, soo sal ick hem selver in persoon daetlick UEd. toesenden, en omdat sijn Spaensch cleedt op de reijs sonder twijfel versleten sal sijn, soo sal ick hem in een Hollandtsch cleedtje steecken, omdat hij oock te vejiligher hier onder ons soude moghen verkeren; is 't niet op de welvoeghende Maensche snee', of van die blinckende en vermaeckelicke verw, het is aleevenwel Domingo Gonsales. Denet, dat men hem onderweegh uijtghetrocken heeft, en uijt compassie in een ghelapten bolckvangher ghesteecken, totdat hij tavondt of morghen aen een goedt cleedt raect Huesden, den 18 Octob. 1639.

1) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t. a. p., blz. LXVII.

2) Zie I, blz. 145.

3) Adriaan van Valkenburg (1581—1650) was professor in de medicijnen te Leiden.

4) Bannius schreef: *chelesque*

5) Zie I, blz. 173.

6) Francis Godwin (1652—1633), bisschop van Llandoff, later van Hereford, gaf uit *Catalogue of the Bishops of England* (1601, herdrukt in 1615) en andere historische werken. Hij schreef ook *The Man in the Moone, or a Discourse of a Voyage thither by Domingo Gonsales, the Speedy Messenger*, London, 1638, 1657, 1768.

De gouverneur ¹⁾ had gaarne gewild, dat de compagnie van kapitein Verdoes ²⁾ hier in garnizoen was gebleven, want bij de andere compagnieën zijn „gantsch gheen vierroers”, en die moeten juist gebruikt worden „teghen de partijen, die hier omtrent alle daegh loopen”.

2265. C. VAN DER MYLE ³⁾. (H. A.)

Ik had u willen verwelkomen, maar hoorde, dat gij vandaag niemand ontvingt. Mijn neef van Loo zou gaarne willen, dat zijn broeder Arent ⁴⁾, kapitein, van Geertruidenberg naar Zutphen verplaatst werd. De la Haye, ce 18 d'Octobre 1639.

2266. R. DESCARTES ⁵⁾.

Si vous n'aviez jamais dit aucun bien de moy, je n'aurois peut-estre jamais eu de familiarité avec aucun prestre de ces quartiers, car je n'en ay qu'avec deux, dont l'un est M. Bannius, de qui j'ay acquis la connoissance par l'estime qu'il avoit ouï que vous faisiez du petit traitté de musique qui est autresfois eschappé de mes mains, et l'autre est son intime amy, M. Bloemert ⁶⁾, que j'ay aussi connu par mesme occasion. Ce que je n'écris pas à dessein de vous en faire des reproches; car, au contraire, je les ay trouvez si braves gens, si vertueux, et si exempts des qualitez pour lesquelles j'ay custume en ce país d'éviter la frequentation de ceux de leur robe, que je conte leur connoissance entre les obligations que je vous ay. Mais je suis bien aise d'avoir ce pretexte, pour excuser un peu l'importunité de la priere que j'ay icy à vous faire en leur faveur.

Ils desirent une grace de son Altesse, et pensent la pouvoir obtenir de sa clemence par vostre intercession. Je ne sçay point le particulier de leur affaire; mais si vous permettez à M. Bloemert de vous en entretenir, je m'assure qu'il vous l'exposera en telle sorte, que vous ne trouverez rien d'incivil en sa requeste, ny moins de prudence et de raison en ses discours, qu'il y a d'art et de beauté dans les airs que compose son amy. Et je diray seulement icy, que je croy les avoir assez frequentez, pour connoistre qu'ils ne sont pas de ces simples qui se persuadent qu'on ne peut estre bon catholique qu'en favorisant le party du Roy qu'on nomme catholique, ny de ces seditieux qui le persuadent aux simples; et qu'ils sont trop dans le bon sens et dans les maximes de la bonne morale. A quoy j'adjouste qu'ils sont icy trop accommodez et trop à leur aise, dans la mediocrité de leur condition ecclesiastique, et qu'ils cherissent trop leur liberté, pour n'estre pas bien affectionnez à l'Etat dans lequel ils vivent. Que si on leur impute à crime d'estre papistes, je veux dire de recevoir leur mission du Pape, et de le reconnaistre en mesme façon que font les catholiques de France et de tous les autres país où il y en a, sans que cela donne de jalousie aux souverains qui y commandent, c'est un crime si commun, et si essentiel à ceux de leur profession, que je ne me sçaurois persuader

1) Wassenaer van Obdam.

2) Er waren in dezen tijd twee kapiteins Van der Does in het leger.

3) Zie I, blz. 247.

4) Hij komt tot 1658 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer W. R. H. Wakker.)

5) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is voor het eerst uitgegeven door Clerselier, II, blz. 181, zonder adres. Hij is zeker aan Huygens gericht. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 583.

6) Augustinus Alstenius Blommert († 1659), geb. te Haarlem, studeerde te Rome, bekleedde na zijne terugkomst in Haarlem als priester vele kerkelijke bedieningen en volgde in 1644 Bannius op als rector van het Begijnhof. (Meded. van den Heer C. J. Gonnet, Rijks-archivaris te Haarlem.)

qu'on le veuille punir à la rigueur en tous ceux qui en sont coupables; et si quelques-uns en peuvent estre exceptez, je m'assure qu'il n'y en a point qui le meritent mieux que ceux-cy, ny pour qui vous puissiez plus utilement vous employer envers son Altesse; et j'ose dire que ce seroit un grand bien pour le païs, que tous ceux de leur religion leur ressemblassent.

Vous trouverez peut-estre estrange que je vous écrive de la sorte de cette affaire, principalement si vous sçavez que je le fais de mon mouvement, sans qu'ils m'en ayent requis, et nonobstant que je juge qu'ils ont plusieurs autres amis, dont ils peuvent penser que les prieres auroient plus de force envers vous que les miennes, et mesme que je sçay que l'un d'eux vous est tres-connu; mais je vous diray, qu'outre l'estime tres particuliere que je fais d'eux, et le desir que j'ay de les servir, je considere aussi en cecy mon propre interest; car il y en a en France, entre mes faiseurs d'objections, qui me reprochent la demeure de ce païs, à cause que l'exercice de ma religion n'y est pas libre; mesmes ils disent que je ne suis pas, en cela, si excusable que ceux qui portent les armes pour la deffense de cet Estat, pour ce que les interests en sont joints à ceux de la France, et que je pourrois faire partout ailleurs le mesme que je fais icy. A quoy je n'ay rien de meilleur à répondre, sinon qu'ayant icy la libre frequentation et l'amitié de quelques ecclesiastiques, je ne sens point que ma conscience y soit contrainte. Mais si ces ecclesiastiques estoient estimez coupables, je n'espere pas en trouver d'autres plus innocens en ce païs, ny dont la frequentation soit plus permise à un homme qui aime si passionnément le repos, qu'il veut éviter mesme les ombres de tout ce qui pourroit le troubler, mais qui n'est pas pour cela moins passionné pour le service de tous ceux qui luy témoignent de l'affection, et vous m'en avez desja témoigné en tant d'occasions, qu'encore que je ne pourrois rien obtenir de vous en celle-cy, je ne laisserois pas d'estre toute ma vie 1).

2267. G. WENDELINUS ²). (L. B.)

Ik dank u hartelijk voor de prenten van uw huis, dat ik zeer bewonder; die prenten zijn voor mij een commentaar op Vitruvius. Moge het huis eeuwen lang bestaan als eene herinnering aan u „*Illud de casu gravium* ³) *decevi typis ijsdem subijcere, quibus sua Mechanica Galilaeus* ⁴), ac formâ eadem, ut congregem materiam idem volumen expromat, sed exspecto, donec, milite in hiberna sua recepto, te Haga tua habebit, Elzevirio tanto propiorem, ne fraude aliqua meum mihi pereat.” *Hercio Grudiorum*, 8 Kal. Novemb. (= 25 Oct.) 1639.

2268. J. C. PUTEANUS. (B. M.)

De zaak van mijn schoonvader is nog niet in orde ⁵). In weerwil van een bevel der Staten, heeft men hem gevangen gehouden; toen is hij ontslagen, maar moest borg stellen, dat hij binnen drie weken de bewijzen van zijn recht zou toonen. Dat is geschied, maar het waren niet de origineele stukken — deze zijn verloren gegaan — en hem is eene boete van bijna f 2000 opgelegd. Misschien zal ik dus naar Holland moeten komen, om op nieuw die stukken aan te vragen. De soldaten uit Bergen op Zoom, die vroeger dikwijls als vrienden bij hem aan huis kwamen, hebben hem nu daaruit verdreven en

1) De brief heeft geen datum, maar schijnt in het najaar van 1639 geschreven te zijn. Descartes kwam toen veel met Bannius in aanraking.

2) Zie I, biz. 353.

3) Zie No. 1403 en 2105.

4) Galilei's *Della Scienza Meccanica* was in verschillende vertalingen uitgegeven.

5) Zie No. 1999, 2081, 2166 en 2221.

zijn huisraad vernield. — Als ik in Holland kom, hoop ik uw paleis te zien, waarvan wij de teekeningen bewonderd hebben. Ik sprak er ook over met Wendelinus; mijn vader doet zijn best, dezen uit zijn stadje naar Leuven te halen, om er wiskunde te doceeren; hij kan dan ook gemakkelijker zijne werken laten drukken. Tuldenus verzoekt mij u te groeten. Lovanii, in Arce, VII Kalendas Novembris (= 26 Oct.) M.IOCXXXIX.

2269. DE LOPES ¹⁾. (L. B.)

Ik ben al lang van plan geweest naar den Haag te komen, om Z. H. geluk te wenschen met de groote overwinning van de vloot en uwe bevelen te vragen. De slag komt mij belangrijker voor dan die van Don Juan van Oostenrijk bij Lepanto. D'Amsterdam, ce 29^e Octob. 1639.

2270. GRAAF WILLEM VAN NASSAU ²⁾. (H. A.)

Ik heb Z. H. al gezegd, dat het garnizoen hier te zwak is voor eene zoo groote vesting, en dat de compagnie, die nu te Axel is, hier moet terugkeeren. Wilt gij er nog eens over spreken? De l'Escluse, ce dernier d'Octobre 1639.

Z. H. zal uit Zeeland betere berichten hebben over de vloot dan ik. Een bode, door mij naar Duinkerken gezonden, berichtte, dat daar slechts één schip lag.

1) No. 2269. a. Een brief van 24 Dec. (L. B.) is volkomen onbelangrijk. — Zie blz. 196.

2) No. 2270. a. Een brief van 4 Nov. (H. A.) handelt over een trompetter, die een collega gedood heeft.